

NEDERLANDS TIJDSCHRIFT VOOR VELDBIOLOGIE
OPGERICHT DOOR E. HEIMANS, J. JASPERS JR EN JAC. P. THIJSSE

De Koninginnepage keerde terug!

J. C. WEDTS DE SWART.

Sedert enige jaren heb ik met medewerking van verscheidene personen een onderzoekje kunnen instellen naar de vlinderstand in Zeeland.

Het is daaruit gebleken, dat die vlinderstand sinds 1969, na een sterke achteruitgang in de daaraan voorafgaande jaren, niet meer is afgenomen, neen, plaatselijk zelfs, op enkele uitzonderingen na, toegenomen is, vermoedelijk mede door het algemeen gunstige zomerweer dat we sedertdien beleven. Soorten als Kleine vos, Oranje zandoogje, Argusvlinder, „witjes”, „blauwtjes”, Dagpauwoog en enige andere doen het de laatste jaren beslist goed. De Atalanta echter is voor de derde achtereenvolgende keer tamelijk

schaars, behalve dan op een enkele goede plaats na in een gunstige (brandnetel-)streek. Eén soort viel daarbij wegens kleur, vorm en grootte wel het meest in het oog, namelijk de prachtige Koninginnepage, ongetwijfeld de koningin onder de Nederlandse dagvlinders.

Het is aan deze, in ons land welhaast legendarisch geworden vlindersoort dat in dit artikel verder aandacht wordt besteed. Door omstandigheden zie ik me echter genoodzaakt dit beknopt te doen. Voor de meer geïnteresseerden zij hier vermeld, dat ik alle waarnemingen van rupsen, vlinders, opkweken etc. etc. in een kaartstelsel heb opgeborgen met vanzelfsprekend datum van

Fig. 1.
Koninginnepage
 (Papilio machaon)
 met uitgespreide
 vleugels. Hoofd-
 kleuren geel met
 zwart; de achter-
 vleugels met een
 lichtrode vlek in
 de achterhoek.
 Spanwijdte ca. 8,5
 cm. Twee genera-
 ties: april-juni, juli-
 eind augustus, soms
 nog begin oktober.
 Foto J. C. Wedts
 de Swart.

waarneming, naam en adres van de waarnemer(ster) en verwijzing naar de veelal zeer interessante details die ik eveneens mocht ontvangen. Een ieder die nadere gegevens wenst kan deze ten allen tijde bij mij opvragen. Het adres is: Noordbolwerk 3, Middelburg, telefoon 01180-4112. Allen die hebben medegewerkt aan het onderzoekje ben ik uiteraard zeer erkentelijk.

De Koninginnepage is blijkens de meldingen die ik o.a. via de Provinciale Zeeuwse Courant en Vara's rubriek „Weer of geen weer” mocht ontvangen, duidelijk aan een „come back” bezig. Zoals vermeld: vermoedelijk tengevolge van de betere zomers der laatste jaren — hoewel er geregeld perioden met herfstachtig weer in voorkwamen —, terwijl volgens mijn mening ook de kans, dat de gewijzigde grondontsmetting bij wortelen (de rupsen vreten van het loof) een rol speelt, niet uitgesloten moet worden geacht. De gechlloreerde koolwaterstoffen zijn sedert 1970 uit de handel; en daar het hier in ons land ongetwijfeld gaat om vele duizenden hectaren wortelen — haast iedere tuin heeft wel een lapje met deze smakelijke groente — kunnen m.i. de rupsen een betere kans krijgen.

Om echter de zaak omtrent deze schitterende vlinder nog wat gecompliceerder te maken is, naar uit het onderzoek is gebleken, de Koninginnepage een soort, wier voorkomen, althans in Nederland, gepaard gaat met een wat ik zou willen noemen „lange-golfbeweging”. De toppen der golven beslaan enkele jaren, de dalen enige tientallen jaren, althans in deze eeuw, tot nog toe. De vlinders zijn dan respectievelijk vrij algemeen of zeer zeldzaam, zelfs in goede gebieden, zoals bv. in het verleden Zeeland bleek te zijn. Tussen haakjes, ook de Atalanta, de Gammauil en de Distelvlinder en wellicht nog andere soorten vertonen een duidelijke golfbeweging. Bij vogels komt ze ook voor, al is de golfbeweging hier niet zo uitgesproken duidelijk als bij de Koninginnepage. Enkele voorbeelden met betrekking tot deze vlinder mogen hier volgen. Vlinderkenner J. P. C. Boot uit Haamstede deelde mij mede dat de Koninginnepage in de jaren 1915-1923 o.a. op Schouwen en Duiveland en op Tholen als rups zowel als vlinder algemeen voorkwam. Ze werd daarna niet meer door hem waargenomen totdat de jaren 1935-1942 weer plotseling een sterke toename te zien

gaven. Vervolgens is de soort, voor zover hem bekend, als vlinder in dit deel van Zeeland niet meer gezien. Wat de heer Boot mij mededeelde is ook de ervaring van alle andere waarnemers, zowel uit Zuidbeveland, Walcheren als Zeeuws-Vlaanderen. De rupsen werden door schoolkinderen veelal van wortelloof uit de tuintjes gehaald en in dozen of glazen potten opgekweekt. Een en ander bracht de heer J. Minderhoud uit Oost-Souburg (gem. Vlissingen) betreffende de opbloei in de jaren 1935-1942 zo trefend onder woorden toen hij mij onlangs schreef: „Wij als schooljongens verzamelden de rupsen, die veel op wortelloof voorkwamen, we deden ze in sigarenkistjes, glazen potten e.d. met wat loof erin, dat we dagelijks ververstten. De rupsen verpopten na enige tijd en na enkele weken kwamen dan de prachtige vlinders te voorschijn. Laat in het jaar gevangen rupsen overwinterden als pop in kistjes om dan in het voorjaar uit te komen. Na het begin der veertiger jaren is de soort steeds zeldzamer geworden. Er gingen vele jaren voorbij zonder dat ik rups of vlinder zag, niettegenstaande ik er steeds naar uitkeek. Pas in 1970 vond ik weer rupsen (5 ex.) op wortelloof, die allen goed zijn uitgevlogen”.

Op enkelen na waren allen het erover eens dat de soort na de oorlogsjaren in Zeeland snel is achteruit gegaan, ja zelfs geheel niet meer werd gesignaleerd, noch als vlinder noch als rups. Dito reacties ontving ik uit Noordbrabant, Zuidholland, Utrecht, Gelderland en Limburg. Plaatselijk kon zich evenwel nog een aantal jaren na 1945 een kleine restpopulatie handhaven, zo ook in Zeeland, waar, naar de heer G. P. Geerse mij mondeling mededeelde, in Serooskerke (gem. Veere) „nog in 1950 tientallen rupsen op wortelloof werden gevonden. Nadien was het echter afgelopen”. Pas in de zomer van 1967 werden weer de eerste vlinders in

Zeeland gezien.

In het algemeen meen ik te mogen stellen dat de Koninginnepage voor vele mensen onder de dertig tot voor kort een legendarische vlinder was geworden, die zij alleen kenden van horen zeggen en van afbeeldingen. Sommigen maakten er zelfs een reis naar Zuid-Europa voor om althans eenmaal deze vliegende „legende” in levenden lijve te zien. Velen, ook ouderen, dachten dat de soort in Nederland was uitgestorven en wel „nooit” meer zou terug keren.

Doch ziedaar, wat velen — waaronder ikzelf — in onze steeds meer verontreinigde omgeving niet meer voor mogelijk hadden gehouden gebeurde: de Koninginnepage keerde terug! Vandaar het uitroepteken dat ik aan het eind van de „kop” boven dit epistel plaatste. Ik hoop dat de redactie van „De Levende Natuur” zo vriendelijk wil zijn dit te laten staan; het gebeurt namelijk niet zo dikwijls meer dat een positief uitroepteken, als het gaat over de levende natuur, op zijn plaats is.

Fig. 2. *Koninginnepage met opgeklapte vleugels. Hoofdkleuren fletsgeel met zwart. Foto J. C. Wedts de Swart.*

Fig. 3. *Rups van Koninginnepage*. Groen met zwarte dwarsbanden waarop oranje stippen; tot 7 cm. Op schermbloemigen in mei en juni en van augustus tot in oktober. Foto J. C. Wedts de Swart.

De eerste tekenen, dat de Koninginnepage bezig was het verloren terrein opnieuw in bezit te nemen, dateren van 1967. In Zeeland werden toen enkele rupsen en vlinders waargenomen. 1968 en 1969 brachten weer wat meer waarnemingen, waaronder de eerste vlinder die ik persoonlijk na 1945 heb opgemerkt. 1970 was wéér wat beter en 1971 is het beste uit de bus gekomen. Ook elders in het zuiden, midden en oosten van ons land zijn in genoemde jaren rupsen en vlinders van de Koninginnepage opgemerkt, met in dit seizoen de meeste waarnemingen, zoveel zelfs dat het mij de moeite waard lijkt die van 1971 per provincie te vermelden. Tot nu toe ontving ik de volgende gegevens.

In *Zeeland* bedroeg het aantal waargenomen rupsen in totaal 167; de eerste waren 4 exemplaren die half juni te Oostburg werden aangetroffen, de laatste waarnemingen betroffen 50 exemplaren op 5 september te Sas van Gent, 70 exemplaren op 20 september te Oosterland en 2 op 8 oktober te Hansweert.

Er werden 57 vlinders waargenomen, de eerste 30 mei, de laatste eind augustus.

Zes keer werden 2 vlinders tegelijk gezien. Een waarnemster uit Middelburg meldde: „2 tegelijk op Buddleia, en dat 10 dagen achtereen”. Uiteraard telt zo'n waarneming toch voor slechts 2 exemplaren. In de Braakman werden op één dag 3 vlinders gezien, waaronder 1 groot exemplaar (♀?), 1 met een beschadigde vleugel en 1 klein, puntgaaf exemplaar (♂?). Ook in mijn tuin vertoonde zich een exemplaar, zeer groot (10 cm) en mooi gaaf.

Uit *Noordbrabant* werden geen waarnemingen van rupsen gemeld, wel 18 waarnemingen van vlinders, weliswaar over de provincie verspreid, doch de meeste uit Eindhoven en omgeving, waarbij twee keer een van 2 exemplaren.

In *Limburg* werden 5 vlinders waargenomen, waarbij één keer 2 exemplaren bij elkaar, geen rupsen.

In *Noordholland* werd 1 vlinder gezien.

In *Zuidholland* werden 7 vlinders gezien, geen rupsen.

In *Utrecht* werden 3 vlinders waargenomen, geen rupsen.

In *Gelderland* werden 5 vlinders waargenomen en enkele rupsen.

Enkele mensen deelden mede dat zij op vakantie in België, Frankrijk en Spanje veel Koninginnepages hadden opgemerkt. Een bioloog uit Middelburg had in West-Duitsland op 15 km van de oostzone in juli een „invasietje” (?) van deze soort meegemaakt; er vlogen daar 12 exemplaren rond in een gebied van slechts een paar ha.

Aannemend dat lang niet iedereen bereid is waarnemingen door te geven, niet iedere rups of vlinder gezien is of herkend als een Koninginnepage, mag met aan zekerheid grenzende waarschijnlijkheid worden aangenomen dat het werkelijke aantal voorgekomen dieren veel hoger is dan ik heb kunnen

verzamen. Door omstandigheden kan ik er, uitgezonderd dan in Zeeland, helaas geen verdere onderzoekingen aan doen. Hier ligt bv. voor (aanstaande) biologen een zeer leerzaam en boeiend, nog grotendeels braakliggend terrein, om het voorkomen van deze interessante soort in ons land nog verder na te gaan. Wanneer men pers, radio en televisie zou kunnen inschakelen, kunnen m.i. nog bijzonder veel gegevens verzameld worden, waardoor het sterke „golf”-patroon ongetwijfeld duidelijker zal uitkomen. Ik zou zo zeggen: voer voor (a.s.) biologen!

Maar of dit onderzoek nu verder uitgediept zal worden of niet: met meer dan gewone belangstelling zien we reeds nu al halsreikend uit naar 1972. Het zal dan moeten blijken of deze onmiskenbare „golf” zijn stijgende lijn zal voortzetten!

Tot slot nog dit: een ieder die vlinders een

goed hart toedraagt zou eigenlijk in zijn tuin een hoekje met wortelen moeten hebben — de grond vóór het zaaien voor alle zekerheid *niet* ontsmetten — om de rupsen van deze page een nog grotere kans te geven, een lapje brandnetels als voedsel voor de rupsen van Kleine vos, Atalanta, Distelvlinder, Dagpauwoog en andere soorten, en een rijtje koolplanten voor de „witjes”. Als men dan ook nog wat honingrijke bloemen als crocussen, floxen, sedums, heliotroop en buddleia's plant kan men het ganse seizoen niet alleen genieten van de heerlijk geurende bloemen doch tevens van het vrolijke gefladder van talloze vlinders!

Natuurbescherming is niet altijd iets ergens ver weg, zoals „men” nogal eens denkt, doch begint voor een aantal dieren reeds heel dicht bij, namelijk in Uw eigen tuin!

Jagers als aaseters

PETER BOER.

In de periode van 18-27 augustus 1970 was ik in de gelegenheid om vanaf een trawler het gedrag van Grote jagers te bestuderen op de noordelijke Noordzee, tussen Noorwegen enerzijds en Schotland en de Shetland-eilanden anderzijds. Ook in de haven van Lerwick (Shetland-eilanden, 22 en 23 augustus) was ik in de gelegenheid Grote jagers te bestuderen.

Naast de bekende jachtwijze van de Grote jager (hij achtervolgt meeuwen met prooi tot ze deze laten vallen en duikt die dan na om hem zelf op te eten) werden er ook andere foerageeractiviteiten gezien.

Met de trawler werd niet gevestigd, wel werd hij regelmatig „stilgelegd”. Zodoende doorberde het schip steeds minimaal een half uur

op de golven. Het voordeel hiervan was dat veel vogels op het schip afkwamen in de veronderstelling dat ze wat van hun gading konden bemachtigen. Stilliggende (visser-) schepen worden door meeuwen, jagers en stormvogels nl. gezien als een schip dat bezig is te vissen en waarvan verwacht wordt, dat na zekere tijd de oogst wordt binnengehaald. Tijdens het binnenhalen van een net glippen er vissen door de mazen, en daar aan boord van de meeste vissersschepen de vis meteen wordt schoongemaakt, is ook het afval, in de vorm van viskoppen, ingewanden en ondermaatse vis, als voedsel van groot belang. Het is dan ook gebleken, dat de toename van meeuwen en Noordse stormvogels samenhangt met een intensievere visserij.